

СТАРА ГЕРМАНИЯ ПРЕЗ ОЧИТЕ НА ТОМАС МАН

Към края на своя живот престарелият вече Томас Ман не без известна гордост заяви, че като Гьоте може да изпита задоволството, че пред погледа на неговия живот са минали грандиозни исторически събития. Времето на Томас Ман е времето на Парижката комуна, на френско-пруската война, Седан, до него достигна духът на Бисмаркова Германия. Той расна през епохата на Вилхелмовците, надживя фашизма, свидетел е на двете големи войни, видя упадък и възхода на демокрацията. Човек, който е бил съвременник на победелия кайзер Вилхелм, стария Молтке, истеричния Хитлер, има какво да каже на младото поколение. И наистина Томас Ман видя много, младостта му съхрани образа на оная стара Германия, от която по-късно се излюпи фашизмът. Образът на тая Германия той показва в своя пръв крупен роман „Буденброкови“ — една хроника на епохата.

Томас Ман разказва, че веднъж бил посетен от един мюнхенски художник в периода над работата му над „Буденброкови“. На въпроса с какво се занимава сега, той отговорил с огорчение: „Ах, сега аз пиша скучна бюргерска книга, но в нея се говори за разпадане и това е единствената литература в нея.“ Томас Ман е написал роман за разпадането на буржоазното семейство, за неговото стопанско и духовно разлагане. За център на повествованието си е избрал една патрицианска фамилия от Северна Германия, показвайки чрез нея проблемите на германската буржоазия от края на миналия век. Прототипове на „Буденброкови“ изхождат от средата на високопоставената буржоазия в собствения му град. При създаването на някои герои той е имал пред вид себе си и своя баща. Ето как Томас Ман възкре-

сва обстановката на тоя град: „Мисълта ми се връща в стария Любек до Балтийското море — предградието на някогашната Ханза, основана в началото на XII век и обивена от Барбароса за свободен императорски град. Чудесното кметство, което баща ми посещаваше като селянин, беше завършено през същата година, в която Мартин Лютер окачи своите тезиси върху вратата на църквата във Витенберг. Но както реформаторът Лютер по своя умствен строеж беше до голяма степен човек на Средновековието и през целия си живот трябваше да се бори с дявола, така и в протестанския Любек, дори и когато стана републикански член на Бисмарковата империя, хората живееха потънали в готическото средновековие. Като казвам това, аз не мисля само за островърхите кубета на обграденото с порти и укрепления градче; за зловещия и едновременно смешен трепет, който човек изпитва пред фреските на Марленкирхе, с техния „танец на смъртта“, за криволичещите, сякаш омагьосани улички, които все още носят имената на старите занаятчийски корпорации, на камбанолейари и месари; нито пък за живописните буржоазни жилища. Не, самата атмосфера бе запазила останки от едно особено състояние на духа, следи от скритата психическа епидемия от края на XV век, следи от историята на Средновековието.“

Обаче от тия мрачни покоя на Средновековието, от тесните улички не излезе никакво плахо и болезнено чедо на бюргерството — романтично ангидемократично, а смелият критик на бюргерска Германия, изтънченият враг на всяко филистерство, мощният художник на израждащата се буржоазна класа, големият писател Томас Ман. Той подложи на унищожителна критика своята първоначална среда, историческата закъснялост на своята страна, нейното средновековно минало и предпочита-

Томас Ман — „Буденброкови“, роман, превел от немски Д. Стоевски, изд. „Народна култура“, 1956 г.

ние. Погребвайки я в „Буденброкови“, той показва нейното израждане без сянка на елегичност. В малко книги така силно и тежко е казвана истината за израждащото се буржоазно семейство.

Сега в ръцете на българския читател се намира едно от най-крупните произведения на този писател, колосалната младенческа рожба на неговия талант, написана едва на 25-годишна възраст. „Буденброкови“ е едно забележително платно на търговските нравы в Германия през миналия век. В тая голяма социална фреска в стила на един Зола е проследен пътят на цели четири бюргерски поколения. Това тежко социално платно обхваща периода от 1835 година и завършва в началото на 90-те години. В тоя период са вместени четири търговски поколения със своите жизнени задачи, идеали, светоусещания, разнообразни жизнени съдби. Техният път е път на постепенен възход и упадък на семейството. Стопанската разруха води до духовна деградация, до волево израждане на търговската фамилия. Томас Ман подлага това развитие на остро клинично изследване, стремейки се да избегне всякаква натуралистическа дребнавост. Него го вълнува живо тяхната история, възходът и залезът на семейството Буденброкови, смяната на финансовия просперитет с жалкото греене от лъчите на залазващия капитал, това как инициативността на дедите бива заменена с некадръността на наследниците. С око на писател-аналитик той съзира как неуспехите в търговията, кризата в идеологията, откъсването от практичния живот, води до духовен упадък на фамилията, до упадък на чувствата, изобщо до духовната драма, която залочва да витае над наследниците буденброковци.

Няколко поколения на здрави, нормални, сухопрактични търговци и изведиъж накрая — артистично изхабяване на нервите в някои потомци. Нарушава се нормалната жизнена линия на търговския род, идва според автора духовната депресия, изразваща се в болезнените звукове на музиката, понижената жизненост на Томас

Буденброк, плахото съществуване на малкия Ханс. Колко са различни червенобузестите деди-бюргери от уморените наследници! Червенината от бузите на първите бюргери преминава у потомците в бледнина. Буйните, жизнени рефлексии при едините се заменят с артистична болезненост при други. Суровите викинги на капитала отстъпват място на негодни за живот потомци. И другоаче не може. Не е мислимо първите натрупвачи на търговски капитал, дебеловратестите бюргери със своите груби житейски задачи и цели, със своята печалбарска страст да се занимават с артистизъм и музика. При тогавашните жизнени условия на семейството на търговско-промишлената класа те не могат да бъдат изтънчени любовници, влюбени в смъртта шопенхауерианци, плахи неземни същества, а трябва да бъдат преди всичко действителни и силни натурали, нераздвоени от размисления, емоции и критицизъм. Освен това не е дошла 48-та година и нейните последици за германската буржоазия, все още касите се пълнят с пари, няма работнически бунтове, възходящата буржоазия е цвятяща и млада, няма в нея песимизъм. „Червеният на съмнението“, който гризеше нейния философ Шопенхауер, още не е почнал и нея да гризе. Едва ли старият мосьо Йохан Буденброк, когато самодоволно е оправял бялото си дантелено жабо и е триел ръцете си при успешно сключена сделка, е могъл да предполага, че ще дойде време неговият син да се зачита в метафизичната система на Шопенхауер и да търси упование в главата „За смъртта и отношението ѝ към неразрушимостта на нашата същност“. Обикновено на залазващите класи им липсва такава прозорливост.

Проблемът за изкуството като израз на „жизнената изчерпаност“ на рода не на едно място вълнува Томас Ман, включително и в тая смесена хроника. Разбира се, в едно такова голямо епично платно като „Буденброкови“ тая идея е поставена по-другоаче, отколкото в малката новела „Тристан“, където тя е решена по-дръзко, интелектуалистично и артистично. Тук тя

е само печален момент от историята на един завършек. В чертите на малкия музикант Йохан Буденброк можем да разпознаем черти на Габриела Екхоф, героинята на „Тристан“. Думите, които писателят отправя към нея, могат да бъдат отправени и към нейното едноутробно братче Ханс, близко по кръв, призвание и съдба: „Един стар род, вече твърде уморен и много благороден за дела и за живот, стои на края на дните си и неговите последни прояви са звуци на изкуството, няколко тонове от цигулка, пълни със знаеща печал на зрелостта за смърт.“

Тая теза, издигната от Томас Ман, е взета от някои немски философи и е спорна, макар че в известни свои черти може да получи социологично потвърждение.

Разпадането на семейството на буденбровци не е скучна семейна история,

имаща местно значение. Това не е само история, която се е случила еднкога си в германския град Любек със семейството на четири бюргерски поколения. Това е ежечасната история на буржоазните семейства, които идват с хищническа жизненост на света, а завършват в духовно разтление. Обикновено дедите са инициативни, предприемчиви, алчни, жизнени, а недостойните наследници — паразитстващи, готовановци, безволевци.

Буржоазната класа по света малко ли има своите непрактични щерки като Тони Буденброк, своите паразити и развейпяховци като Кристан, своите умни, но недоволстворени хора като Томас. И в тоя смисъл тая силна антибуржоазна книга е една присъда.

ЗДРАВКО ПЕТРОВ